

Κοσμάς ο Αιτωλός

(1714 -1779)

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Υπάρχουν στη ζωή των εθνών και των λαών μερικά φωτεινά ορόσημα που έντονα σημαδεύουν την ιστορική τους πορεία. Δεν θα αναφερθούμε εδώ στο αν το άτομο διαμορφώνει την κοινωνία ή αν η κοινωνία διαμορφώνει το άτομο. Συνήθως τέτοια ορόσημα είναι σπάνια και η επίδρασή τους τόσο έντονη που με τον πέρασμα των αιώνων επεκτείνεται και γίνεται διαχρονική. Από την άλλη μεριά οι λαοί που διαθέτουν τέτοιες προσωπικότητες λογίζονται ευτυχείς και σπουδαίοι, ειδικά όταν βρίσκονται κάτω από συνθήκες υποτέλειας. Ένα τέτοιο πρόσωπο το οποίο φώτισε τον αιώνα του με την σταθερή και επίμονη εργασία του ήταν ο Κοσμάς ο Αιτωλός, άγιος της εκκλησίας μας, ο Πατροκοσμάς για τον απλό λαό.

Ο Κοσμάς ο Αιτωλός, κατά κόσμο Κώνστας Δημητρίου, γεννήθηκε το 1714 στο χωριό Μεγάλο Δέντρο της Ναυπακτίας(1). Οι γονείς του ήταν ηπειρώτες στην καταγωγή οι οποίοι ήρθαν κληρονομημένοι στην περιοχή της Ναυπάκτου και ασκούσαν την υφαντική. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στο χωριό του με τη βοήθεια του ιερομόναχου Ανανία. Στην ηλικία των 8 ετών στάλθηκε στη Σιγδίτσα (νυν Προσήλιο) της επαρχίας Παρνασσίδος όπου διητέλεσε μαθητής του ιεροδιδάσκου Λίτσικα. Αργότερα, χωρίς να γνωρίζουμε πότε ακριβώς, μετέβη στο Άγιο Όρος όπου σπούδασε στο γνωστό για την εποχή πνευματικό κέντρο, την Αθωνιάδα Σχολή. Κατά την εποχή αυτή το Όρος συνταράσσεται από την κίνηση των κολυβάδων. Στην Αθωνιάδα ο μοναχός Κοσμάς είχε την τύχη να έχει δασκάλους τους διαπρεπείς της εποχής Παναγιώτη Παλαμά, Νικόλαο Τζαοτζούλη και Ευγένιο Βούλγαρη(2).

Ο τελευταίος ο οποίος ήταν και διευθυντής της προσπαθούσε να μεταβάλει τους μαθητές σε φλογερούς πνευματικούς πυρήνες οι οποίοι θα σκορπούσαν στα πέλατα της ελληνικής γης με σκοπό να υψώσουν το πνευματικό επίπεδο του λαού της. Μέσα σε αυτή την πνευματική ατμόσφαιρα καλλιεργήθηκε και ωρίμασε η σκέψη του μοναχού Κοσμά. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του αποσύρθηκε στη μονή Φιλοθέου όπου και παρέμεινε για δεκαεπτά συναπτά έτη.

Το μοναχό Κοσμά, όντας θετικός προγραμματιστής, η μοναστική γαλήνη δεν στάθηκε ικανή να κατασιγάσει τους κλυδωνισμούς της ψυχής του. Εγκατέλειψε το Όρος για να μεταβεί στην Πόλη, όπου συνδέθηκε με τον πατριάρχη Σεραφείμ Β'(3). Ο Πατριάρχης λόγω του ότι αντιλήφθηκε ότι είχε να κάμει με το κατάλληλο άτομο του έδωσε πρόθυμα την ευλογία και την άδεια του ιεροκήρυκα. Έτσι από το 1759 και ως το μαρτυρικό του θάνατο το 1779 για 20 συναπτά έτη, ο ιεροκήρυκας Κοσμάς περιοδεύει και κηρύσσει το λόγο του θεού και τις διδαχές του ευαγγελίου. Ο ίδιος πίστευε ότι οι πνευματικοί άνθρωποι έχουν ευθύνη προς τον ελληνισμό αφού συχνά τον άκουγαν να λέει: «Οι χριστιανοί αδελφοί μας έχουν μεγάλη χρεία από το λόγο του θεού. Και ότι χρέος έχουν εκείνοι όπου σπουδάζουν, να μην τρέχουν εις αρχοντικά και αυλές μεγάλων και να

ματαιώνωσι τη σπουδή τους, δια να αποκτήσουν πλούτον και αξίωμα, αλλά να διδάσκωσι μάλιστα τον κοινόν λαόν, όπου ζώσι με πολλήν απαιδευσία και βαρβαρότητα, δια να αποκτήσουν μισθόν ουράνιον και δόξαν αμάραντον»(4).

Ο Πατροκοσμάς πρώτα κήρυξε στις εκκλησίες και στα χωριά της Κωνσταντινούπολης και κατόπιν κατέβηκε στα χωριά της δυτικής κυρίως Ελλάδας και στα Επτάνησα. Οι μεγάλες περιόδους του πρέπει να ήταν τέσσερις και μπορούν να διαιρεθούν σε δύο περιόδους. Δύο πραγματοποιήθηκαν πριν την ελληνική επανάσταση του 1770, τα γνωστά Ορλωφικά και δύο κατόπιν. Από τις πηγές α-

πρέπει να αποτελέσει η αποτυχημένη επανάσταση του 1770 και η τραγική μοίρα των ελληνικών πληθυσμών της δυτικής Ελλάδας. Κατά την περίοδο μετά την επανάσταση οι κάτοικοι υπέφεραν τα πάνδεινα από συμμορίες τουρκαλβανών τους οποίους η Πύλη όρισε ως υπεύθυνους καταστολής της εξέγερσης.

Ο ρόλος του στην συγκεκριμένη εποχή(1790-1799) αποδεικνύεται καθοριστικός, εθνικά και θρησκευτικά, αφού πολλές οικογένειες απελπισμένες έφταναν στο σημείο να απαρνηθούν την πίστη τους. Εξάλλου υπήρχε και το παράδειγμα των Βαλαάδων—αμιγώς ελληνικού πληθυσμού— οι οποίοι μαζί ασπάστηκαν τον ισλαμισμό

σες ανάγκες του δούλου Γένους, αφού υπολογίζεται πως ίδρυσε πάνω από 70 σχολεία.

Εκτός από τους χριστιανούς μεγάλη αγάπη είχαν στον Κοσμά και οι μουσουλμάνοι. Ιδιαίτερη εκτίμηση έτρεφε για τον άγιο ο διαβόητος Αλή πασάς των Ιωαννίνων, του οποίου το μέλλον είχε προφητεύσει ο Κοσμάς ότι: «θα πάει στην Πόλη να γίνει σουλτάνος αλλά θα έχει κόκκινα γένια».

Η αντίδραση εναντίον του Κοσμά έγινε σφοδρότερη ιδίως κατά το τελευταίο έτος της ζωής του. Τα κηρύγματά του ερέθιζαν από τους Βενετσιάνους Προνοητές μέχρι τους εβραίους εμπόρους. Ο Κούρτ Πασάς του Μπερατίου τον συνέλαβε και τον κρέμασε στις 24 Αυγούστου 1779. Με αυτό τον τρόπο τελείωσε τη ζωή του ο φλογερός νεομάρτυρας που χάραξε βαθιά τα ίχνη του στην ιστορική μνήμη.

Η πνευματική παρακαταθήκη του Πατροκοσμά, γιατί «εκ των μελλόντων οι σοφοί τα προσερχόμενα αντιλαμβάνονται», φανερώθηκε κατά την αρχή της επανάστασης του 1821 όταν σε πολλά μέρη οι αγωνιστές είχαν στα χείλη τους το δίστιχο:

«Βοήθα μας, άγιε Γιώργη, και συ άγιε Κοσμά / να πάρουμε την Πόλη και την Αγιά-Σοφιά»(6).

Ο Πατροκοσμάς ονομάστηκε «ο μεγαλύτερος μετά την άλωση Έλληνας» και πατέρας του νεοελληνικού Έθνους. Ίσως θα πρέπει να προστεθεί ότι υπήρξε πρότυπο νεοελληνικού ήθους και αναστηλωτής του αυθεντικού ελληνορθόδοξου ιδεώδους.

Γεώργιος Μητρόπουλος, αποσπασμένος εκπαιδευτικός στο Γραφείο Εκπαίδευσης Sydney

Διάγραμμα των περιοδεϊών του Κοσμά του Αιτωλού (5)

πουσιάζουν οι σχετικές χρονολογίες, όμως από τα γραφόμενα ανθρώπων οι οποίοι άκουσαν το κήρυγμά του αλλά και από τα βενετικά αρχεία(5) μπορούμε να διαφωτιστούμε αρκετά για την εθνική, θρησκευτική και κοινωνική του δράση.

Στους τόπους όπου επρόκειτο να διδάξει έστηνε ένα μεγάλο ξύλινο σταυρό και στη βάση του ένα σκαμνί όπου από εκεί ανεβασμένος κήρυσσε. Κατά τις πρώτες περιόδους του τα θέματά ήταν περισσότερο θρησκευτικά και προσπαθούσε με θεολογικά επιχειρήματα και νοθεσίες να βοηθήσει στην βελτίωση της ζωής των Ελλήνων. Τομή στη σκέψη του

στην περιοχή των Γρεβενών.

Από όπου περνούσε ίδρυε ελληνικά σχολεία και κήρυσσε ότι δεν έπρεπε οι κάτοικοι να μιλούν αρβανίτικα και βλάχικα παρά μόνο την ελληνική γλώσσα. «Η Εκκλησία μας - λέγει- είναι εις την ελληνικήν. Και αν δεν σπουδάσεις τα Ελληνικά, δεν ημπορείς να καταλάβεις εκείνα που ομολογεί η Εκκλησία μας». Η παιδεία που διέδιδε απέβλεπε στην αναγέννηση του Έθνους. Όπως έγραφε στους Παργίους, το ελληνικό σχολείο που ίδρυσαν θα συντελούσε: «εις την διαφύλαξη της πίστεως και την ελευθερία της πατρίδος». Ήταν μια παιδεία που ανταποκρινόταν στις άμε-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κοσμάς του Αιτωλού. Προφητείες. Επιμέλεια Α. Χαρίσης. Δημιουργία 1991, σελ 11.

2. Π. Β. Πάσχου. Κοσμάς ο Αιτωλός. Αγκίτας 1985, σελ 16.

3. Ιωάννου Β. Μενούνου. Κοσμά του Αιτωλού διδαχές. Εκδόσεις Τήνος χ.χ, σελ 23.

4. Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος. Ιστορία του Νέου Ελληνισμού τ Δ'. Ηρόδοτος 1973, σελ 366.

5. Αρετμη Ξανθοπούλου. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός και οι Βενετοί. Πουρνάρα 1984.

6. Κώστα Σαρδέλη. Ο Άγιος των σκλάβων, Κοσμάς ο Αιτωλός. Εστία 1970, σελ 58